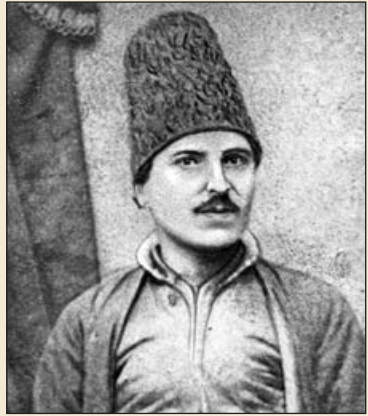

Qasım bəy Zakir

Suşanın tarixi şəxsiyyətlərindən, maarifçi ziyalılarından biri də şair Qasım bəy Zakirdir. Qasım bəy Əli bəy oğlu Zakir 1784-cü ildə Şuşa şəhərində bəy ailəsində anadan olmuşdur. Mənbələrin məlumatına görə, o, ilk təhsilini mollaxanada almış, ərəb və fars dillərini mükəmməl öyrənmişdir. Eyni zamanda bədii ədəbiyyata xüsusi maraq göstərmiş, həm klassik Şərq poeziyasını, həm də aşıq şeirini dərinlən mənimsəmişdir.

Gənc yaşlarında Qafqaz müsəlman könüllü suvari dəstəsində xidmətdə olmuş, 1806-1813-cü, 1826-1828-ci illər rus-İran müharibəsində iştirak etmiş, döyüşlərdə fərqləndiyinə görə, çarın 1828-ci il 15 mart tarixli əmrinə əsasən, gümüş medalla təltif edilmişdir.

O, müharibə illərində doğma torpaqlarını tərk etmiş insanların halına acımış, onların atababa yurdlarına qayıtması üçün əlindən gələni etmişdir. Şairin müsəlman əyalətlərinin hərbiy-rəisi general-mayor Əbxazovun adına yazdığı 24 aprel 1828-ci il tarixli ərizə bu baxımdan maraqlıdır. Ərizədə deyilir: "...1827-ci ildə Abbas Mirzənin qoşunları məğlubiyyətə uğradıqdan sonra Mehdiqulu xanın yanına gedərək bir gecə onun yanında oldum, onunla söhbətdən sonra Araz çayının o tayında on iki ağaclıq məsafədə olan Soraqlı camaatından 500-ə yaxın evi Arazın bu tayına köçürüb, Tuğ kəndində yerləşdirdim..."

Zakir müharibənin hər cür məşəqqətlərinin şahidi olmuşdur. Bu, onun yaradıcılığında da öz əksini tapmışdır. Yaxın dostlarından Baba bəy Şakirə yazdığı "Çar müqəddiməsi" şeirindən məlum olur ki, Zakir Qarabağ atlı dəstəsinin tərkibində Cəfə-Balakən ətrafında döyüşlərdə də iştirak etmişdir.

Ucaboylu, gözəl simalı, zirək və alicənab adam olan Zakir istedadı, obyektiv tənqidi mövqeyi, şirin, mənalı söhbətləri ilə Qarabağda məşhur olub. O, insanpərvər, xeyirxah, sözü üzə söyləyən, hər cür insafsız, ədalətsiz işlərə nifrət edən böyük şəxsiyyət olmuşdur.

Qasım bəy Zakir ömrünün çoxunu Qarabağın hakimi Mehdiqulu xanın ona bağışladığı Xındırstan kəndində keçirmiş, öz əməyi ilə yaşamışdır. Cəmisi 20 evdən ibarət olan bu kəndin kiçik əkin yerindən, üzüm və tut bağlarından olan kiçik gəlirlə ailəsini dolandırmışdır.

173 il bundan öncə, yəni 1849-cu ilin oktyabrında Şuşa vilayətinin rəisi Tarxan Mauravov böyük bir dəstə ilə şairin yaşadığı Xındırstan kəndinə hücum edir, qoca şairi ailəsi ilə birlikdə həbsə alır. Çar hakimləri şairin xalq arasında hörmət və nüfuzundan ehtiyat edərək onu və yaxın qohumlarını açıq mühakimə etməkdən çəkinirlər.

Zaqafqaziya mülki idarə rəisi Qafqaz canişininə yazdığı raporta əsasən 60 yaşlı Qasım bəy Zakir ciddi polis nəzarəti altında saxlanılmaq şərti ilə Bakıya sürgün edilir, ailəsinə isə onunla birlikdə yaşamağa icazə verilmir. 23 yaşlı Nəcəfqulu bəy, 20 yaşlı qohumu İsgəndər bəy Əli bəy oğlu, hər biri 3 il müddətinə Rusiyanın daxili vilayətlərinin ucqarlarına sürgün edilir. Haqsızlığa bax ki, ömrə əsasən, sürgün xərcləri onların öz hesablarına olur...

Qasım bəy Zakir Bakıda sürgündə olarkən çox əziyyət çəkir. Dağ havasına öyrənmiş qoca şairə Abşeronun iqlimi düşmür, səhhəti tədricən pisləşir. Bir neçə ay Bakıda sürgün həyatı yaşayandan sonra o, yaxın həmfikirələrinin, xüsusən də M.F.Axundzadənin cidd-cəhdli nəticəsində yenidən Şuşaya qaytarılır və ömrünün sonuna qədər şair burada polis nəzarəti altında yaşayır. Bir neçə ay keçdikdən sonra M.F.Axundzadə və K.P.Kolyubakinin yaxından köməyi ilə şairin oğlu və qardaşı oğlu da həbsdən azad olunur.

Gəlsin

Badi-səba, söylə mənim yarım,
Gözəllər çıxıbdı seyranə, gəlsin!
Təğafül etməsin, işrət çağıdır,
İçilir hər yerdə peymanə, gəlsin!

Bənövşələr salsın başın aşığa,
Nərgiz olsun gözlərinə sadəgə,
Gül camalın görüb düşsün torpağa,
Bülbülü gətirsin əfqanə, gəlsin!

Siyah zülfü tər buxaqda dənlonib,
Sonalar yerışı ondan öyrənib,
Ovçu görmüş maral kimi səksənib,
Oğrun baxa-baxa hər yanə, gəlsin!

Barmağında xatəm, belində kəmə,
Telində güşvarə, düymə tamam zər,
Qərç olsun yaşıla, ala sərəsər,
Naz ilə sallanə-sallanə gəlsin!

Sürmə çəksin gözlərinə, qaşına,
Gündə min yol mən dolanım başına,
Zakirək yanmağa eşq atasına,
Cürəti var isə pərvanə gəlsin!

Dost yolunda cəfa çəkdim, can üzdüüm

Dost yolunda cəfa çəkdim, can üzdüüm,
Yetişmədim bir məkana, ay mədəd!
Sərəsər əndamım mum tək əridi,
Eşq atəşi düşüb canə, ay mədəd!

Muradımız şükufəsi bitmədi,
Bələh sərirdəm sövda getmədi,
Yətər oldu ömür başə, yetmədi
Əlim zülfü-pərişanə, ay mədəd!

Qalmışam göz yolda, könül intizar,
Qəm tutub yaxamı hər yana darta,
Mən bilmənəm necə bağlanıb yollar,
Bir gələn yox bu viranə, ay mədəd!

Ayrı düşmək vətəmindən yamandı,
Diyari-ğürbətə öldüm, amandı!
İtirmişəm yarı xeyli zamandı,
Axtarıram yanə-yanə, ay mədəd!

Bir kimsənin yoxdu məndən xəbəri
O qaşları yayı sevəndən bəri,
Şikəstə Zakirəm, ahım əsəri
Od salıbdı asimanə, ay mədəd!

Qasım bəy Zakir

Haqsız təqib və həbslər, mənəvi əzablar və maddi sıxıntılar içərisində yaşayan Qasım bəy Zakir 1857-ci ildə Şuşa şəhərində vəfat etmiş və Mirzə Həsən qəbiristanlığında dəfn edilmişdir.

*Rəhman SALMANLI,
"Azərbaycan"*